

DATUM: 18. 12. 2023

Dohledové sdělení č. 2/2023 k poskytování cizoměnových úvěrů úvěrovými institucemi a řízení rizika likvidity a financování v cizích měnách

I. Předmět a určení

1. Toto dohledové sdělení je určeno bankám, družstevním záložnám, pobočkám zahraničních bank se sídlem v jiném než členském státě EU nebo ve státě, který je smluvní stranou Dohody o EHP (dále souhrnně označených „úvěrové instituce“).
2. Cílem dohledového sdělení je poskytnout úvěrovým institucím přehled vybraných očekávání České národní banky (dále jen „ČNB“) při výkonu dohledu obezřetnosti nad úvěrovými institucemi¹ v oblastech poskytování cizoměnových úvěrů nefinančním podnikům a domácnostem (spotřebitelům) a řízení souvisejících rizik. Potřeba bližší specifikace očekávání ČNB v oblasti řízení úvěrového rizika a rizika likvidity a financování v cizích měnách vyplynula z realizovaného dohledového šetření v dané oblasti.
3. Za cizoměnový úvěr je pro účely tohoto sdělení považován úvěr, který je denominován v jiné měně, než ve které má klient příjem nebo ve které drží aktiva, z nichž má být úvěr splácen, či úvěr, jenž je denominován v jiné měně, než je měna členského státu, v němž má klient bydliště/sídlo². Za cizoměnový úvěr je tedy považován i úvěr poskytnutý v CZK, kdy u klienta existuje měnový nesoulad mezi příjmy a výdaji, např. má příjmy v EUR.
4. Dohledové sdělení blíže rozvádí některé požadavky plynoucí z právních předpisů³, souvisejících obecných pokynů či uznávaných standardů⁴. Zohledněny jsou rovněž dosavadní poznatky ČNB z výkonu dohledu obezřetnosti.

¹ Ve smyslu ustanovení § 44 odst. 1 písm. a), odst. 3 a § 45 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ustanovení § 25 a § 26c odst. 4 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, a ustanovení § 21 zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, ve znění pozdějších předpisů.

² Obdobně je definován spotřebitelský úvěr v cizí měně v §3 odst. 2, písm. l) zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.

³ Zejména § 8b zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, § 7a zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, ve spojení s částí druhou vyhlášky č. 163/2014 Sb., o výkonu činnosti bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry, a zákonem č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. Dále nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 575/2013 ze dne 26. června 2013 o obezřetnostních požadavcích na úvěrové instituce a investiční podniky („CRR“) a nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2015/61 ze dne 10. října 2014, kterým se doplňuje nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 575/2013, pokud jde o požadavek na úvěrové instituce týkající se krytí likvidity.

⁴ Ve smyslu ustanovení § 10 vyhlášky 163/2014 Sb., o výkonu činnosti bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry, ve znění pozdějších předpisů, zejm. EBA/GL/2020/06, EBA/GL/2021/05, EBA/GL/2022/03, EBA/GL/2018/04, EBA/GL/2013/02, EBA/GL/2016/10.

5. ČNB při výkonu dohledu obezřetnosti v oblasti cizoměnových úvěrů posuzuje nastavení procesů úvěrových institucí zajišťujících obezřetné poskytování a účinnost, ucelenost a přiměřenost řídicího a kontrolního systému.
6. ČNB předpokládá, že úvěrová instituce při nastavení postupů řízení úvěrového rizika cizoměnových úvěrů a rizika likvidity a financování v cizích měnách uplatňuje zásadu proporcionality v souladu se svým rizikovým profilem a obchodním modelem.

II. Očekávání ČNB v oblasti řízení úvěrového rizika

1. Specifickým zdrojem úvěrového rizika u cizoměnových úvěrů může být kromě jiných rizikových faktorů i míra⁵ a udržitelnost zajištění úvěrovaného klienta proti pohybu měnového kurzu (přirozené zajištění či finanční zajištění), které ovlivňují jeho schopnost plnit závazky v měně, v níž je denominován úvěr, do doby splatnosti úvěru.
2. ČNB proto očekává, že v rámci celkových postupů pro řízení úvěrového rizika bude mít úvěrová instituce upraveny i postupy pro řízení úvěrového rizika, jehož zdrojem může být měnový nesoulad na straně klienta, a to zejména postupy v oblastech uvedených níže.
3. ČNB dále očekává, že obdobně jako k řízení úvěrového rizika cizoměnových úvěrů plynoucího z možného měnového nesouladu příjmů a výdajů na straně klienta úvěrová instituce přistupuje k řízení úvěrového rizika ostatních úvěrových produktů⁶ a rovněž ostatních dluhových nástrojů⁷, u nichž dochází či může docházet k měnovému nesouladu na straně klienta.

Strategie řízení úvěrového rizika a akceptovaná míra rizika

4. Strategie řízení úvěrového rizika upravuje přístup úvěrové instituce týkající se cizoměnových úvěrů a vymezuje akceptovanou míru rizika v této oblasti, a to nejméně z hlediska klientských segmentů, povolených cizích měn a požadované míry a způsobu zajištění měnového rizika na straně klientů. ČNB očekává, že úvěrové instituce nadále budou poskytovat cizoměnové úvěry domácnostem (spotřebitelům) jen v odůvodněných případech a v případě spotřebitelských úvěrů na bydlení v souladu s ustanovením § 116 zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů.
5. V návaznosti na zvolenou strategii řízení úvěrového rizika a akceptovanou míru rizika úvěrová instituce uplatňuje vhodné parametry a limity pro významná rizikově

⁵ Pro stanovení prahové hodnoty míry zajištění pro určení, zda se jedná o měnově nezajištěný cizoměnový úvěr, lze vycházet z návrhu „Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EU) No 575/2013 as regards requirements for credit risk, credit valuation adjustment risk, operational risk, market risk and the output floor“ ze dne 27. 10. 2021, kde v čl. 123 a), tedy za nezajištěný cizoměnový úvěr lze považovat takový úvěr, u něhož dostupné přirozené nebo finanční zajištění na straně dlužníka pokrývá méně než 90 % jakékoliv splátky úvěru.

⁶ Např. poskytnuté záruky, úvěrové přísliby.

⁷ Např. dluhové cenné papíry.

homogenní portfolia úvěrů⁸, případně má stanoveny prahové hodnoty významnosti pro jejich nastavení.

6. Úvěrová instituce má ve vnitřních předpisech za účelem řízení rizik jednoznačně stanoveny charakteristiky cizoměnových úvěrů s ohledem na požadovaný způsob a míru měnového zajištění, tj. zajištění měnového nesouladu na straně klienta, vč. pravidel pro případné kombinace měnového zajištění. Pro identifikaci míry měnového zajištění ze strany klienta úvěrová instituce zohledňuje veškeré finanční závazky klienta v měně úvěru.

Informování klientů

7. Úvěrová instituce má nastaveny postupy, které zajistí, že klienti mají potřebné informace, aby se mohli informovaně a obezřetně rozhodovat, vč. informací o dopadech v případě změny kurzu či změny úrokové míry a dále, že klienti mají informace o možnosti úvěru stejné povahy v domácí měně a finančního nástroje poskytujícího klientovi zajištění proti měnovému riziku. Úvěrová instituce má dále nastaveny postupy, které zajistí informování klientů v souladu s požadavky zvláštních právních předpisů.

Posuzování úvěruschopnosti klienta

8. V rámci systému posuzování úvěruschopnosti klientů má úvěrová instituce stanoveny i postupy a kritéria týkající se posuzování rizikových faktorů cizoměnových úvěrů. Tyto postupy a kritéria jsou stanoveny v dostatečné míře podrobnosti tak, aby byl zajištěn konzistentní přístup odpovědných pracovníků.
9. V rámci posuzování úvěrového rizika při poskytnutí cizoměnového úvěru úvěrová instituce mj. hodnotí reálný a v měně úvěru udržitelný příjem žadatele o úvěr/klienta, resp. budoucí peněžní tok určený pro splácení cizoměnového úvěru, v časovém horizontu zohledňujícím splatnost expozice⁹. Při identifikaci finančních zdrojů určených pro splácení cizoměnového úvěru a posouzení jejich dostatečnosti úvěrová instituce mimo jiné zohledňuje veškeré finanční závazky klienta v dané měně.
10. Úvěrová instituce vyhodnocuje dopad změn rizikových faktorů, vč. nepříznivého vývoje měnových kurzů, které mohou nastat během trvání závazku z úvěrové smlouvy a ovlivnit podnikání/činnost klienta a jeho současnou a budoucí schopnost splácet cizoměnový úvěr.
11. U cizoměnových úvěrů bez měnového zajištění či s částečným měnovým zajištěním na straně klienta úvěrová instituce provádí zátěžové testování dostatečnosti příjmu klienta pro splácení úvěru po zohlednění dopadu významné nepříznivé změny měnového kurzu. Úvěrová instituce vyhodnocuje dostatečnost finanční rezervy ve

⁸ Za rizikově homogenní portfolio úvěrů je pro účely tohoto sdělení považováno portfolio úvěrů s obdobnou citlivostí schopností úvěrovaných klientů splácet úvěr na změnu měnového kurzu. Příkladem takového rizikově homogenního portfolia může být portfolio zahrnující jak úvěry poskytnuté v CZK, tak i cizoměnové úvěry přirozeně měnově zajištěné, u nichž byla ověřena nízká citlivost schopnosti klientů splácet úvěr na změnu měnového kurzu. Dalším příkladem může být portfolio cizoměnových úvěrů měnově nezajištěných ze strany klienta.

⁹ Instituce zohlední nejen individuální situaci klienta, ale i hospodářská a tržní očekávání.

zdrojích klienta/projektu určených pro splácení cizoměnového úvěru také k pokrytí rizika plynoucího z možné změny měnového kurzu, včetně vyhodnocení potřeby krýt jí podstupovanou rizikovou expozici kapitálem.

12. Aplikované zátěžové scénáře změn měnových kurzů jsou konzistentní se scénáři aplikovanými v zátěžovém testování na úrovni strategického řízení rizik pro účely kapitálového plánování úvěrové instituce.
13. Pokud úvěrová instituce akceptuje omezení měnového nesouladu na straně klienta prostřednictvím finančního zajištění, má stanovena pravidla a postupy, na základě nichž je vyhodnocena akceptovatelnost takového zajištění, vč. dostatečné výše a časového souladu délky trvání úvěru a platnosti (účinnosti) finančního zajištění. Při vyhodnocení finančního zajištění měnového rizika ze strany klienta úvěrová instituce vyhodnocuje i podmínky, které by mohly nepříznivě ovlivnit realizovatelnou hodnotu tohoto finančního zajištění, včetně zhoršení úvěrové kvality poskytovatele zajištění nebo likvidity trhu.
14. Úvěrová instituce má nastaveny zásady a postupy pro zohlednění rizik vyplývajících z měnového nesouladu na straně klienta v interním ratingovém hodnocení, resp. v hodnocení úvěruschopnosti klienta.
15. Úvěrová instituce při posouzení přijatého zajištění úvěru vyhodnocuje i případné měnové riziko vyplývající z nesouladu měny úvěru a měny přijatého zajišťovacího instrumentu.

Systém sledování jednotlivých úvěrových případů

16. V rámci systému měření a sledování úvěrového rizika má úvěrová instituce s ohledem na rizika spojená s cizoměnovými úvěry nastaven proces průběžného a pravidelného klientského monitoringu a přehodnocení rizik cizoměnových úvěrů, uplatňuje při tom vhodná pravidla a kvantitativní a kvalitativní kritéria dle rizikového profilu úvěrového případu.
17. Úvěrová instituce má nastavena následná opatření, která přijme za účelem řízení zvyšujícího se úvěrového rizika klienta vyplývajícího z možného nedostatečného peněžního toku určeného pro splácení cizoměnového úvěru mj. i v důsledku významných změn měnových kurzů.

Řízení úvěrového rizika portfolia cizoměnových úvěrů

18. Úvěrová instituce proaktivně přistupuje ke sledování a řízení úvěrové kvality portfolia cizoměnových úvěrů.
19. S ohledem na zvolenou strategii v oblasti cizoměnových úvěrů má úvěrová instituce nastaven proces portfoliového monitoringu významných rizikově homogenních úvěrových portfolií a odpovídající interní reporting.
20. Úvěrová instituce má pro účely portfoliového řízení úvěrového rizika spjatého s cizoměnovými úvěry nastavena pravidla a postupy identifikace a hodnocení významnosti rizikových faktorů, v závislosti na typu a míře měnového zajištění ze strany klienta.

21. Úvěrová instituce má nastaven proces sestavování a hodnocení pravidelných a ad hoc citlivostních analýz a zátěžového testování, v rámci nichž je posuzován dopad změn rizikových faktorů na úvěrové riziko portfolií cizoměnových úvěrů. Úvěrová instituce má stanovena pravidla a postupy pro zohlednění výsledků takových analýz a testování v systému řízení úvěrového rizika za účelem vpředhledícího řízení rizik, včetně řízení rizik stávajícího úvěrového portfolia, posouzení dostatečnosti tvorby opravných položek a stanovování akceptované míry rizika a souvisejících limitů.

Kapitálové požadavky stanovené úvěrovou institucí

22. Pokud úvěrová instituce i po zohlednění technik a nástrojů omezujících úvěrové riziko identifikuje na základě vyhodnocení zahrnujícího zátěžové testy významné zvýšení rizika neočekávaných ztrát plynoucích z portfolia cizoměnových úvěrů či jednotlivých cizoměnových úvěrů, zohlední výsledky takového posouzení při stanovení kapitálového požadavku.

Datová evidence

23. Řízení rizik plynoucích z poskytování cizoměnových úvěrů úvěrová instituce podporuje odpovídající datovou infrastrukturou. Aktuální, ucelená a spolehlivá data o jednotlivých poskytnutých cizoměnových úvěrech zahrnující informaci o rizikových faktorech, zejména údaje o typu a míře měnového zajištění jednotlivých úvěrů, jsou evidována v informačním systému úvěrové instituce a umožňují řízení úvěrového rizika cizoměnových úvěrů na portfoliové úrovni.

III. Očekávání ČNB v oblasti řízení rizika likvidity a financování v cizích měnách

1. Úvěrová instituce má pro interní ukazatele rizika likvidity a financování nastaveny limity v hlavních měnách¹⁰. Výše limitů a souvisejících prahových hodnot vychází z výsledků zátěžového testování a zajišťuje, že v případě nepříznivého vývoje měnových kurzů a narušení přístupu na devizové trhy nebude docházet k ohrožení likvidity a stability financování v hlavní měně ani celkově.
2. Úvěrová instituce má zavedeny plány financování v hlavních měnách. Úvěrová instituce ověřuje, že plány nepovedou k prolomení regulatorních a vnitřních limitů a zároveň monitoruje plnění plánu, aby mohla včas reagovat na rizika plynoucí z neočekávaného vývoje.
3. Úvěrová instituce má za účelem plnění požadavku na měnový soulad likvidních aktiv a čistého odtoku likvidity podle čl. 8 odst. 6 nařízení EU č. 2015/61 zavedený limit na LCR ve významné měně podle čl. 415(2) CRR.

ČNB při ověřování měnového souladu likvidních aktiv a čistého odtoku likvidity podle čl. 8 odst. 6 nařízení EU č. 2015/61 přihlédne i k přítokům z nostro účtů, které by jinak

¹⁰ Hlavní měna je měna, ve které má úvěrová instituce významné rozvahové nebo podrozvahové pozice. Významnost měny úvěrová instituce vyhodnocuje podle objemu činnosti v jednotlivých měnách, a nikoliv jen na základě definice významné měny podle čl. 415(2) CRR.

nebyly zohledněny ve výpočtu, pokud interní postupy a procesy instituce zajišťují adekvátní řízení rizik souvisejících s danými pozicemi.

4. Úvěrová instituce má za účelem plnění požadavku na měnový soulad profilu financování a aktiv podle čl. 428b odst. 5 nařízení EU č. 575/2013 zavedený limit na NSFR ve významné měně podle čl. 415(2) CRR.

ČNB bude při ověření měnového souladu profilu financování a aktiv podle čl. 428b odst. 5 nařízení EU č. 575/2013 zacházet s cizoměnovými deriváty s výměnou jistiny obdobně jako s rozvahovými pohledávkami¹¹ nebo závazky vůči finančním protistranám.¹²

¹¹ NSFR kategorie „jiné úvěry a zálohové platby finančním zákazníkům“.

¹² NSFR kategorie „závazky poskytnuté finančními zákazníky – ostatní závazky“.